

«کلینی»؛ مجدد مذهب امامیه در پایان سده سوم / اهمیت کتاب کافی

منصور پهلوان با بیان اینکه کافی، نخستین مجموعه حدیثی در بین کتب اربعه شیعه است که توسط کلینی در مدت ۲۰ سال جمع‌آوری شده، گفت: علمای اهل سنت، او را مجدد مذهب امامیه در سده سوم می‌دانند.

منصور پهلوان با بیان اینکه کافی، نخستین مجموعه حدیثی در بین کتب اربعه شیعه است که توسط کلینی در مدت ۲۰ سال جمع‌آوری شده، گفت: علمای اهل سنت، او را مجدد مذهب امامیه در سده سوم می‌دانند.

منصور پهلوان، استاد تمام دانشگاه تهران و محقق و پژوهشگر علوم قرآن و حدیث در گفتگو با خبرنگار مهر به مناسبت روز بزرگداشت شیخ کلینی در مورد شیخ کلینی و اهمیت نگارش کتاب کافی گفت: ایران اسلامی، مهد تمدن و فرهنگ و قانون علم و دانش و خاستگاه حکمت و ادب و عرفان بوده است. دانشمندان بزرگ ایرانی پایه گذاران و صاحب نظران دانش و معرفت در رشته های گوناگون علم بوده اند. در علوم دینی و اسلامی نیز این ایرانیان بودند که در رشته های مختلف علوم اسلامی به تحقیق و تتبع پرداختند و بهترین کتابها را در حوزه علوم اسلامی به وجود آوردند. در علم تفسیر قرآن کریم بهترین کتابهای تفسیر قرآن را ایرانیان به نگارش درآورده اند.

وی افزود: محمد بن یعقوب بن اسحاق کلینی، با کنیه ابوجعفر که گاهی با صفت «الاکبر» و «الاعظم» از او یاد می شود از مُجددین مذهب امامیه است. سال تولد وی معلوم نیست اما وفاتش در سال ۳۲۹ هجری روی داده است. مولدش روستای کَلّین از توابع ری باستان بوده و مقبره پدرش یعقوب بن اسحاق، هم امروز در بقایای آن روستا در جنوب شهر ری برجاست. وی از ری به بغداد - که پایتخت عباسیان و شهر نواب خاص حضرت بقیه الله ارواحنا فداه - بوده مهاجرت کرد و تألیف گرانقدرترین کتابش یعنی کافی را که برای آن بیست سال وقت مصروف داشته در آن شهر به پایان برد، احتمالاً انگیزه مهاجرت کلینی، شرفیابی خدمت نواب امام زمان(عج) بوده که ساکن بغداد بوده اند تا کتاب کافی را بر ایشان عرضه کند.

این محقق و پژوهشگر علوم قرآن و حدیث گفت: اسامی مشایخ و تلامیذ و همچنین فهرست آثارش در کتاب رجال آمده است. تمامی علمای رجال و محدثان و فقها وی را ستوده و درباره شرف فضل تقدم و استواری وی در گردآوری احادیث پیامبر اکرم(ص) و ائمه اطهار(ع) سخن گفته اند.

وی با بیان اینکه دوران حیات کلینی از پرآشوب ترین دوره های سیاسی است، اظهارداشت: گرچه در بغداد خلفای بنی عباس داعیه حکومت بر سرتاسر جهان اسلام را داشتند، اما ناتوانی و فساد و تبهکاری در میان آنها ریشه دوانیده بود و در دوران حیات کلینی، ۹ خلیفه از معتز در سال ۲۵۱ تا متقی در سال ۳۲۹ حکومت کرده اند.

وی اضافه کرد: در ایران هم پس از دو قرن از حدود سال ۲۰۰، نهضت های آزادی بخش و حکومت های مستقل و مقتدر ایرانی پا به عرصه وجود نهادند. از حدود سال ۲۰۰ هجری کم کم نفوذ خلفای بغداد در ری رو به کاستی نهاد و حکومت علویان در این شهر قوت گرفت. داعی کبیر یا حسن بن زید علوی در میان سالهای ۲۵۰ تا ۲۷۰ هجری بر طبرستان و ری فرمان راند. در سال ۲۷۵ هجری، احمد بن حسن ماردانی بر ری غلبه کرد و مذهب تشیع را در آنجا رواج داد. در سال ۲۸۹ اسماعیل سامانی، ری را مسخر خود گردانید. حسن بن قائم معروف به داعی صغیر در حدود سالهای ۳۱۶ بر ری حکومت می کرد. در نیمه اول قرن چهارم، ری محل تاخت و تاز اسفار مرداویج و وشمگیر زبیری بود و امکان فعالیت شیعیان تا حدودی فراهم گردید.

وی با تأکید بر اهمیت کتاب کافی گفت: بیش از یک هزار و صد سال از تألیف کتاب کافی می گذرد و در این مدت طولانی فقها و محدثان و علما و عامه شیعیان، آن کتاب بزرگ را فراروی خود قرار داده اند و از خرمن معارف آن خوشه می چینند. در خلال این مدت ده ها مجموعه حدیثی ارزشمند توسط علما و محدثان بزرگ اسلامی به رشته تحریر درآمده است، اما آن کتابها نه تنها از ارج و رواج مافی نکاسته اند، بلکه بر رونق آن افزوده و ارزش و اهمیت آن را تثبیت کرده اند.

پهلوان افزود: علامه مجلسی دریای انوار(بحارالانوار) خود را در کنار کتاب کافی و سایر کتب اربعه گسترده است تا مبدا کسی گمان برد که با رجوع به بحارالانوار، از این کتاب معتبر و متواتر بی نیاز خواهد بود و یا آنکه در اعتبار و نظم و ترکیب آن تردید روا دارد. کافی، نخستین مجموعه حدیثی در بین کتب اربعه شیعه است و در اوایل قرن چهارم هجری توسط شیخ کلینی تألیف گردیده است. این تألیف در زمانی است که نه چندان از زمان حضور ائمه(ع) فاصله دارد و نه در اثنای

امامت معصومین(ع) است تا برای گردآوری احادیث سایر امامان نیاز به تألیف مکملی باشد.

استاد دانشگاه تهران در ادامه سخنانش تصریح کرد: علاوه بر آن، کلینی وارث اصول اربع ماه است؛ اصولی که اصحاب امامان ما در آنها با دقت به گردآوری احادیث ائمه پرداخته اند و می توان کتاب کافی را جامع بیشتر آن اصول به حساب آورد. ارباب رجال می نویسند: بسیاری از آن اصول نزد استاد کلینی - حُمَید بن زیاد - موجود بوده است. همچنین عقیده دارند تمامی اصول اربعماه نزد ابومحمد هارون بن موسی تلعهکبری که کلینی شیخ روایت و معاصر اوست موجود بوده است. پس می توان کلینی را وارث اصول اربعماه نامید، البته نخستین مجموعه حدیثی اهل تسنن، اندکی پیش از کافی صورت گرفته است، اما کتاب حدیث در میان اهل سنت و جماعت، از اوایل قرن دوم هجری آغاز گردیده است و پیش از آن تاریخ از نقل و کتابت حدیث محروم بوده اند. ارزش و اعتبار شیعه نسبت به احادیث اهل تسنن از همین نکته آشکار می گردد.

وی در مورد هدف از تألیف این اثر افزود: کلینی، جهالت و نادانی مردم زمان خویش را می بیند و همچنین به حیرتی می نگرد که برای فرد دیندار از اختلاف روایات حاصل می شود. در این حال به تألیف کافی می پردازد تا اولاً مردم را از جهل مرکبی که در آن غوطه ورنده خارج سازد و دیگر آنکه مؤمن با عمل به روایات صحیحی که او در کتابش فراهم آورده است، به نجات و رستگاری برسد.

استاد دانشگاه تهران تصریح کرد: تقسیم کتاب کافی به اصول و فروع و روضه، از کارهای متأخران است. خود کلینی چنین تفکیک و تسمیه ای را انجام نداده و در کتب رجال و فهرست قدما نیز اثری از این تقسیم بندی وجود ندارد. احادیث کتاب کافی مطابق اصطلاح قدمای ما، صحیح است. بر این مدعا اقوال علمای بزرگ ما دلالت دارد. محدث نوری و بسیاری از علمای ما مانند سید بن طاووس و ... معتقدند: بسیار بعید است که کلینی، نواب حضرت حجت(عج) را از آن کتاب آگاه و مطلع نکرده و کتاب را بر ایشان عرضه نداشته باشد.